

Apostol Kotani: *The Hebrews in Albania During Centuries*¹

Albanië kan zich erop beroemen het enige land in Europa te zijn waarvan onder de bezetting van de As-mogendheden de Joodse bevolking niet is af- maar toegenomen. Flarden interessante informatie over deze prestatie worden gepresenteerd in het tweetalige boek *The Hebrews in Albania during Centuries* van Apostol Kotani.

1. Informatie in fragmenten

De Amerikaan Bernstein schreef in 1934 [p. 162]:

“There is no Jewish problem in Albania, that beautiful country on the Adriatic ... There is no trace of discrimination against them in Albania, not only because the Jewish community is small in number, but because Albania happens to be one of the rare lands in Europe today where religious prejudice and hate do not exist, even though the Albanians themselves are divided into three faiths.”

Begin 1942 vroegen de Joden van de Duitse zone van Kosovo toestemming om naar de Italiaanse zone te komen. De Italiaanse commandant kreeg toestemming van de onderkoning, generaal Jacomoni, om hen toe te laten. In zijn memoires vertelt Jacomoni dat hij bij het nemen van deze beslissing positief werd beïnvloed door de toenmalige minister-president van Albanië, Mustafa Kruja [p. 174].

De gemeentelijke overheid van Prishtina (in het bijzonder de gemeentesecretaris) deed goed werk door het verschaffen van valse identiteitsdocumenten [p. 178].

De Albanese grensautoriteiten vingden dozijnen Joden die met valse documenten uit Joegoslavië en Bulgarije (dat toen ook een groot deel van Macedonië omvatte) kwamen. Ze lieten ze bijna allemaal door, en de vluchtelingen vonden onderdak [p. 181].

De Duitsers kondigden strenge maatregelen af tegen het huisvesten van Joden. Alle Albanese gemeenten verklaarden, met groot risico, dat er geen Joden waren onder de jurisdictie van hun gemeenschap [p. 182].

Veel Albanezen wisten waar Joden ondergedoken zaten, maar gaven ze niet aan, ondanks uitgelofde beloningen. Er zijn geen gevallen bekend van ondergedoken Joden die verraden werden, of van Albanezen die een vergoeding vroegen voor de verleende diensten [p. 194].

Een razzia in Berat leverde nul Joodse gevangenen op [p. 195]. Bij razzia's in Vlora en Durrazo werden veel Albanezen opgepakt, maar vreemd genoeg geen Joden [p. 197].

Een Joodse vrouw keerde uit Albanië terug naar Prishtina en werd door nazi's gearresteerd. Ze ontsnapte en dook onder bij Riza Çitaku. De Duitsers intensiverden hun zoekinspanningen en Riza wist geen raad meer, maar de Prefect van Prishtina, Hysen Prishtina, wel. Hij liet haar arresteren op basis van valse aanklachten en in de gevangenis brengen, waar de Duitsers geen macht over haar hadden. Daarna, toen het gevaar voorbij was, liet hij haar weer vrij [p. 199].

2. Kritische kanttekeningen

De auteur, die zichzelf niet introduceert, is geen professioneel historicus. Regelmatig presenteert hij hypothesen als feiten, en vaak laat hij het citeren van bronnen achterwege. Zijn presentatie is rommelig: niet chronologisch, maar ook niet georganiseerd volgens plaats of thema.

Hij maakt de indruk een Joodse Albanees te zijn. In zijn Albanees-nationalistische enthousiasme veegt hij negatieve zaken onder tafel: de Holocaust in Kosovo (die krijgt een halve zin op p. 199); de Skanderbeg-divisie van de SS, in de lente van 1944 gerecruteerd uit Albanezen, die honderden Albanese Joden arresteerde; en overige vormen van collaboratie. Hij hanteert een simpel schema van goed en fout, en alle Albanezen zijn in zijn ogen goed.

¹ Apostol Kotani: *The Hebrews in Albania During Centuries*, Tiranë, 1996, 348 blz., tweetalige uitgave (Albanees en slecht Engels).

Hij verzuimt te definiëren of met “Albanië” het huidige grondgebied van de Albanese staat wordt bedoeld, of het grotere gebied binnen de grenzen die tijdens de Tweede Wereldoorlog golden, dat ook een deel van Kosovo en gebieden van het huidige Macedonië omvatte.

Het zeer geringe aantal slachtoffers onder de Joodse bevolking schrijft Kotani in zijn geheel toe aan de goedheid, humaniteit, en gastvrijheid van de Albanese volksaard. Maar ook andere factoren droegen daartoe bij:

- Het feit dat Albanië tot september 1943 niet door Duitsers maar door Italianen was bezet. Er is bijv. een anecdoten over een Italiaanse generaal die Joden niet uit een hotel wilde gooien voor medewerkers van de Organisation Todt, omdat dat beneden de eer van de Italiaanse strijdkrachten zou zijn.
- De geringe toegankelijkheid van het land (afgezien van het vlakke Kosovo), waardoor Duitse troepen moeilijk toegang hadden. Er waren veel natuurlijke schuilplaatsen, en er was geen treinverbinding met vernietigingskampen, en een groot gebied werd beheerst door partizanen.
- De geringe omvang van de Joodse gemeenschap in Albanië.

De bewering dat Albanië het enige land in Europa was waar de Joodse bevolking aan het einde van de oorlog groter was dan aan het begin [p. 137] is een nogal leeg statement, omdat

- de Joodse gemeenschap van Albanië kleiner was (ca. 150 personen in 1935) dan die van elk Europees land behalve Luxemburg; en
- met Italiaanse toestemming uit Montenegro ca. 350 Joden naar Albanië werden overgebracht [p. 178], alsook zo’n 500 uit Kosovo.

Soms spreekt Kotani zichzelf tegen.

Op p. 181 en 223 vermeldt hij dat Dr. Spiro Lito, arts van het ziekenhuis van Prishtina, een valse verklaring afgaf dat 60 Joden in de gevangenis van Prishtina aan tyfus leden vanwege een luizen-infectie. Ze werden als gevolg daarvan weggezonden naar Albanië. Maar elders (in de Koha Ditore, een dagblad gepubliceerd in Kosovo) schreef Kotani:

“Nachdem albanische Nazikollaborateure wie der fanatische Arzt Spiro Liton die Camps untersuchen wollte, um die Menschen den Nazis auszuliefern, wurde der Doktor liquidiert”.

Op vele plaatsen stelt Kotani met grote trots dat geen enkele Jood in Albanië ten offer viel aan de Nazi genocide [p. 139, 183, 200]. Deze claim lijkt, zelfs met betrekking tot het huidige grondgebied van Albanië, onhoudbaar. Op andere plaatsen noemt hij Joden of mensen met zeer Joodse namen (David Kohen) die stierven als partizaan (p. 201), of als partizaan met hun familieleden werden opgepakt en afgevoerd naar het concentratiekamp Prishtina en daar op barbaarse wijze gedood (p. 206), of op andere wijze als slachtoffer vielen (p. 184).